

Ortaokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Özyeterlikleri Üzerine Bir İnceleme

Süleyman Hakan TEKME
htekmen@hotmail.com
Orcid: 0009-0003-0609-2604
Milli Eğitim Bakanlığı

Numan TOPGÜN
topgunnuman@gmail.com
Orcid: 0009-0003-8410-4260
Milli Eğitim Bakanlığı

İbrahim Halil İLHAN
i.halil27@hotmail.com
Orcid: 0009-0008-0067-5215
Milli Eğitim Bakanlığı

Berna AYDIN
bernaaydin1986@gmail.com
Orcid:0009-0006-1410-0207
Milli Eğitim Bakanlığı

Atıf: Tekmen, S.H., Topgün, N., İlhan, İ.H., Aydın, B., (2024). Ortaokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Özyeterlikleri Üzerine Bir İnceleme, International Journal of Original Educational Research, 2(1), 289-300.

Özet

Uzaktan eğitim, zorunlu sebepler ve sağladığı kolaylıklar sayesinde hayatımıza girmiştir. Özellikle Covid-19 pandemisi, bu eğitim şeklinin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu dönemde, öğrenciler ve öğretmenler fiziksel olarak bir araya gelememiş ve yüz yüze eğitim alamamıştır. Ancak, bu zorlu süreçte bile eğitimin devam etmesi ve toplumun gelişimi için uzaktan eğitimin önemi artmıştır. Uzaktan eğitimin kalitesini belirleyen en önemli etkenlerden biri ise öğretmenlerdir. Öğretmenlerin, uzaktan eğitime uygun ortamlar oluşturarak kendilerini yeterli hissetmeleri, eğitimin niteliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple, öğretmenlerin uzaktan eğitim özyeterliklerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenler açısından araştırılması önemlidir. Bu çalışma, ortaokul düzeyinde görev yapan öğretmenlerin uzaktan eğitimdeki özyeterlik düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada, öğretmenlerin uzaktan eğitimdeki özyeterliklerini belirlemek için tarama modeli kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul Öğretmenleri, Uzaktan Eğitim, Online Eğitim, Uzaktan Eğitime Özyeterlik.

ABSTRACT

Distance education has entered our lives thanks to compelling reasons and the conveniences it provides. Especially the Covid-19 pandemic has enabled this form of education to become widespread. During this period, students and teachers could not come together physically and receive face-to-face education. However, even in this difficult process, the importance of distance education has increased for the continuation of education and the development of society. One of the most important factors that determine the quality of distance education is teachers. It is of great importance for the quality of education that teachers feel competent by creating environments suitable for distance education. For this reason, it is important to determine teachers' distance education self-efficacy and investigate it in terms of various variables. This study aims to examine the self-efficacy levels of secondary school teachers in distance education in terms of various variables. In the research, a screening model was used to determine teachers' self-efficacy in distance education.

Key Words: Secondary School Teachers, Distance Education, Online Education, Self-Efficacy for Distance Education.

GİRİŞ

Uzaktan eğitim, coğrafi konumdan bağımsız olarak öğretmenler ve öğrencilerin iletişim teknolojilerini kullanarak etkileşime geçtikleri ve eğitim faaliyetlerini sürdürdükleri bir sistemdir. Bu yaklaşım, eğitim hizmetlerini daha geniş kitlelere ulaştırma ve fırsat eşitliği sağlama amacını taşır (Gelişli, 2015). Zaman zaman isteğe bağlı, bazen de kaçınılmaz şartlarda kullanılan uzaktan eğitim, her yaş grubundan insan için sınırsız özgürlükte eğitim sağlayarak son yılların önemli bir sistemi haline gelmiştir. Bu durumun en net örneği, Covid-19 pandemisi döneminde dünya çapında yaşanan değişimdir. Bu pandemi süreci, dünya genelinde insanları ve iş alanlarını etkilemiştir. Eğitim ise, etkilenen alanlardan en önemlilerinden biridir. Covid-19 pandemisiyle birlikte ülkemizde de ilkökul, ortaokul, lise ve üniversiteler de dahil olmak üzere tüm eğitim kurumları, uzaktan eğitim aracılığıyla eğitim öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Fiziksel okul ortamının olmadığı dönemlerde, öğretmenler ve öğrencilerin yalnızca çevrimiçi platformlar aracılığıyla eğitim almaları, sadece geçici bir durum değil, gelecekte oluşabilecek felaketlerde de uzaktan eğitimdeki yetkinliklerini ve sınırlılıklarını anlamalarına yol açmıştır. Bu süreçte, öğrenciler ve öğretmenler kaygı ve stres yaşamış, öğretmenler yeni çalışma koşullarıyla karşılaşmıştır. Üstelik, öğretmenler bu yeni normale uyum sağlama sürecinde çevrimiçi öğretimle ilgili bir dizi sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Okul yöneticileri teorik olarak bu değişimi hızla benimserken, öğretmenler ve öğrenciler çevrimiçi öğrenme ve öğretme becerilerinin farkındalığı konusunda zorluklar yaşamışlardır. Uzaktan eğitimin başarılı bir şekilde yönetilmesinde, öğretmenlerin rolü en kritik unsurlardan birini oluşturur. Bu nedenle, öğretmenlerin hem zorunlu durumlara hem de yeni gelişmelere uyum sağlayabilme yetenekleri hayati önem taşır. Öğretmenler, karşılaşılabilecekleri çeşitli zorluklara ve beklenmedik durumlara hazırlıklı olmalı, öğrencilerin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmeli, kriz zamanlarını etkili bir şekilde yönetebilmeli ve öğretim planlarını değiştirmek zorunda kaldıklarında bu değişiklikleri pratikte uygulayabilmelidir.

Hem yüz yüze eğitimde hem de uzaktan eğitimde, eğitim uygulamalarını yönlendiren önemli bir faktör de öğretim programlarıdır. Uzaktan eğitim sürecindeki her bir eğitim unsuru, öğretim programlarının hedefleriyle uyumlu olmalıdır. Dolayısıyla, uzaktan eğitim süreçlerinde öğrencilere öğretmen rehberliğinde kazandırılacak nitelikte hedeflerin öğretim programlarında yer alması gerekmektedir (Koç, 2021). Kuşkusuz, öğretim programlarının uzaktan eğitim süreçlerinde uygulanabilir esneklikte düzenlenmesi, tüm öğeleri kapsamayı gerektirir. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını teşvik etmeyi hedefler. Öğretmenin rolü, öğrencilerin öğrenme deneyimlerini kolaylaştırmak için rehberlik etmek, öğrencilerin katılımını sağlamak için gerekli adımları atmaktır. Ayrıca, öğrencilerin sürekli olarak motive edilmesi ve desteklenmesi de önemli bir unsurdur (MEB, 2018). Uzaktan eğitim ortamlarında öğrenme süreçlerinin aktarıldığı zamanlarda da, öğretmenin rolü büyük önem taşır ve öğretim programlarının etkili bir şekilde uygulanmasında belirleyici bir faktördür.

Öğretmenlerin uzaktan eğitime hazır olma durumları ve bu alandaki yetkinlikleri, eğitimin kalitesi bakımından son derece önemlidir. Covid-19 salgınının aniden ortaya çıktığı bu süreçte ve diğer benzer durumlarda uzaktan eğitimde öğretmenlerin kendilerini etkili ve yeterli hissetmeleri kritiktir. Öğretmenlerin uzaktan eğitim özgüvenlerinin belirlenmesi, eğitimin kalitesini artırmak için gereken çalışmaların daha etkili bir şekilde yapılmasına olanak tanır. Zorunlu durumlarda eğitimde önemli bir rol üstlenen uzaktan eğitim, öğretmenlerin kendi yetkinliklerinin değerlendirilmesiyle daha nitelikli hale gelir. Bu bağlamda, ortaokul düzeyinde görev yapan öğretmenlerin uzaktan eğitim yetkinliklerinin belirlenmesi bu çalışmanın odak noktasıdır.

Uzaktan Eğitimde Öğretmen Ve Öğrenci Rollerini

Uzaktan Eğitimde Öğretmen Rollerini

Uzaktan eğitimle birlikte öğretmenlerin rollerinde pek çok değişiklik meydana gelmiş ve bu değişiklikler geleneksel yüz yüze eğitimde öğretmenlerin sahip olduğu rollerle birlikte uzaktan eğitimin özü ve ruhuna uygun birtakım özelliklerle donanmalarını kaçınılmaz hale getirmiştir (Başar vd., 2020a). Uzaktan eğitim öğretmen ve öğrencilerin birbirlerini tanımak amacıyla iletişim kanallarını açık tutmalı ve öğrencileri sosyalleştirebilmelidir. Uzaktan eğitimde öğretmen planlamaya gereken özeni göstererek öğrencilerine ders yapılmadan önce ders esnasında faydalanacağı ders kaynakları ve diğer unsurlar hakkında bilgi vermelidir (Başaran vd., 2020b). Aynı zamanda ders araç ve gereçlerinin hazırlanmasında da öğretmen gereken özeni göstermelidir. Eğitim öğretim faaliyetleri içerisinde öğretmenlerin vazgeçilmez rollerinden biri de öğretimi yönetmektir. Öğretmenlerin rolü bilgi aktarımı yapan, bilgiyi takdim eden ve bu zamanı yöneten kişi olmaktan çıkıp eğitim süreçlerini izleyerek işleri kolaylaştıran kişi konumuna gelmiştir (Ersoy, 2008).

Teknolojinin her geçen gün insan hayatında daha fazla yer alması eğitim alanında da yansımış ve eğitimde teknoloji kullanımıyla birlikte uzaktan eğitimde farklı iletişim araçlarının kullanılması yaygınlaşmaya başlamıştır. Dolayısıyla öğretmenlerin de bu araçları kullanabilen ve eğitim-öğretim faaliyetlerinde uygulayabilen eğitici özelliklerine sahip olması gerekmektedir. Uzaktan eğitimde öğretmen sürekli ders anlatan kişi konumunda değildir. Bunun aksine dersin etkili ve verimli işlenmesine yardım edip yönlendiren bir rehber konumundadır. Bu nedenle öğretmenler uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin ilgi ve motivasyonlarını sürekli yüksek tutabilmeli ve derslerde kullanılan teknolojik cihazları da son derece etkin bir şekilde kullanabilme bilgi ve becerisine sahip olmalıdır (Koçak, 2022: 43).

Uzaktan eğitimde rehberlik rolünü üstlenen öğretmenler, bilgi kaynakları ve iletişim araçları olarak kitle iletişim araçları ve interneti en etkili biçimde kullanmalıdırlar. Bu doğrultuda, öğretmenlerin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanabilme yetkinlikleri oldukça önemlidir. Teknolojiyi etkin biçimde kullanabilen ve öğrencilere rehberlik eden öğretmenler, farklı yerlerde bulunan öğrenciler arasında grup çalışmalarını teşvik etmeli ve uzaktan eğitim müfredatına uygun olarak eğitim etkinliklerini düzenlemelidirler. Ayrıca, öğretmenler öğrenciler için başvuru kaynağı olmalı ve onları bilgi iletişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanma konusunda yönlendirmelidirler (Elitaş, 2017). Bu bilgiler ışığında uzaktan eğitimde öğretmenlerin iyi bir teknoloji okuryazarı olması gerektiğini de söylemek mümkündür (Başaran vd., 2021).

Uzaktan eğitimde öğretmenler; yüz yüze görüşmelerin sınırlılıklarına rağmen öğrenci gereksinimlerinin belirlenmesi, gereken ders materyallerinin geliştirilmesi ve bu materyalleri farklı platformlarda kullanmaya hazır bir duruma getirmekle sorumludur. Ayrıca öğretmenler, farklı tarzdaki öğrenci kitlelerinin ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alarak çeşitli öğrenim teknikleri geliştirir. Uzaktan eğitimde öğretmenler, öğrencilere kişisel rehberlik sağlar ve yaptığı dönütlerle öğrencileri bilgilendirir, destekler. Öğrencilerin ölçme ve değerlendirme sonuçlarını da takip eder (Demir, 2014).

Bıyıklı ve Özgür (2021) öğretmen performanslarının uzaktan eğitimin başarılı olmasında ana etken olduğunu ileri sürmektedir. İletişimin tek yönlü yapılabildiği teknolojik araçlarla yapılan uzaktan eğitimdeki öğretmen rolleri sınırlı olmakla birlikte çift yönlü uzaktan eğitim sistemlerinde ise öğretmenlerin teknoloji kullanımı konusunda etkin becerilere sahip olması beklenir.

Gülbahar (2019) uzaktan eğitimde öğretmenin görevlerini; ders öncesinde, ders sırasında ve ders sonrasında öğretmenin görevleri olarak üç ana bölüme kategorize eder. Ders Öncesinde öğretmenin görevleri; ders planlaması yapmalı, içeriklerde hangi tür etkinlikler yapacağını iyi belirlemeli ve hazırladığı plan içerik ve etkinlikleri öğrencileriyle paylaşmalıdır. Değerlendirme ölçütleri, ödev ve proje konularının neler olacağı konularında

öğrencilere bilgi vermelidir. Ders Sırasında, öğretmen eğitim sürecini sürekli gözlemlemeli, çıkan sorunları gidermeli, gerektiğinde öğrencilere dönüt vermelidir. Sanal sınıf ortamında görsel eğitim materyallerini etkili şekilde kullanıp aktif katılımı sağlamalıdır. Ders sırasında öğretmen öğrencilerinin ilgisini derse çekebilmeli ayrıca gerekirse daha farklı öğretim metotları deneyerek ders akışını daha etkili ve verimli hale getirebilmelidir. Ders esnasında öğrencilerin birbiri arasında ve öğretmenleri arasındaki etkileşimi çok önemlidir. Ders sonrasında, öğrenciler merak ettikleri bir soruyu sormuş veya tamamladıkları ödevleri öğretmenlerine göndermiş olabilir. Bu süreçte uzaktan eğitim öğretmeni çeşitli değerlendirmeler yapar, notlar verir ve gerektiği durumlarda dönütler yapar.

Uzaktan eğitimde önemli bir role sahip olan öğretmenler teknolojiyi iyi kullanan, çağın gereklerine uyum sağlayabilen, alanında ve teknolojiye meydana gelen gelişmelerin takibini yapabilen bireyler olmalıdırlar. Uzaktan eğitimde öğretmenler geleneksel eğitime göre çok daha az yüz yüze geldiği öğrencilerinin ihtiyaçlarını belirlerken öğrencilerinin beklentilerini de göz ardı etmemelidir. Söz konusu uzaktan eğitim modelinin kendisinden beklentisini karşılayabilen öğretmenlerin uzaktan eğitimde başarı sağlamalarının daha kolay olacağını söylemek mümkündür.

Uzaktan Eğitimde Öğrenci Roller

Eğitim, öğrencinin motive edilmesini, eğitimin planlama ve analizinin yapılmasını gerektirir. Uzaktan eğitim esnasında öngörülemeyen bazı sorunların çıkması muhtemeldir; çünkü uzaktan eğitimde öğrenci özellikleri birbirinden farklıdır. Öğrenciler benzer ilgi alanları, benzer kültür ve benzer geçmişe sahip olan öğrenciler diğer öğrencilerden uzak olma eğilimi gösterir. Uzaktan eğitimde eğitim süreci dışındaki öğretmen öğrenci iletişim ve etkileşimi en alt düzeye inmiştir. Bu nedenle uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler kendilerini eğitim ortamına bağlayan teknik ağa zorundadır (Aktaş, 2008).

Demir (2014) uzaktan eğitim sürecinde öğrenci sorumluluklarını ve uzaktan eğitimde öğrencilerin yaşadıkları bazı sınırlılıkları ifade eder. Öğrenciler uzaktan eğitimde, teknolojik araçları kullanma yeteneklerini geliştirmeli veya teknolojiyle iç içe olmalıdır. Aynı zamanda öğrenciler zaman sınırı olan görevlerini ve ödevlerini kendilerine ayrılan zamana uygun bir şekilde yerine getirmelidir (Kavrat, 2013). Uzaktan eğitimde öğrenciler, bu sorumlulukları yerine getirirken derslerine gereken özeni göstermemesinden kaynaklanan motivasyon eksikliği yaşayabilirler. Bunun yanında uzaktan eğitime güvensiz bir bakış açısına sahip olma ve öğrencinin ders çalışma planlamalarında yetersiz kalması gibi nedenlerden dolayı öğrenciden kaynaklı çeşitli sınırlılıklar yaşanabilmektedir (Aktaş, 2008).

Uzaktan eğitimde teknolojik imkânlar zorlanır, öğrencilerin kendi öğrenmelerini gerçekleştirebilmeleri için sorumluluklarını bilmesi kendi motivasyonlarını yüksek tutmaları gerekir (İbicioğlu ve Antalyalı, 2005). Uzaktan eğitim öğrenci merkezli eğitim anlayışlarına uygun ve oldukça geniş bir yaş dağılımına sahiptir. Ayrıca uzaktan eğitim öğrencilerinin güdülenme düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Çünkü uzaktan eğitim programlarına kendi istekleriyle katılmaları öğrencilerin daha çok güdülenmelerini ve başarılı olmalarını sağlamaktadır (Elitaş, 2017). Uzaktan eğitimde geleneksel eğitimde olmayan öğrenci rollerinden de söz edilebilir. Öğrenci sadece kendine sunulan bilgiyi öğrenmek ya da ezberlemek yerine, bilgiyi araştırıp bulan ve günlük yaşantısında o bilgiden faydalanan kişi olma sorumluluğunu taşır. Uzaktan eğitimde öğrenciler yeterli seviyede bilgisayar, internet ve diğer teknolojik araçları kullanma becerilerine ve sadece kendi akranlarıyla değil, diğer gruplarındaki kişilerle de sağlıklı ilişki kuracak iletişim becerilerine sahip olmalıdırlar. Aynı zamanda öğrencilerin online kaynakları değerlendirerek yeni öğrenme stratejileri edinmeleri gerekir. Sonuç olarak uzaktan eğitim öğrencisinin geleneksel eğitim öğrencisinden daha aktif olduğu söylenebilir (Ersoy, 2008).

Uzaktan eğitimde, öğrenciler bilgiye ulaşmak için iletişim teknolojilerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle, iletişim araçlarını ve interneti etkili bir şekilde kullanabilme yeteneği, uzaktan eğitimde öğrenciler için kritik öneme sahiptir. Ancak, esnek bir uygulama ile eğitim hayatına devam eden öğrenciler, yüz yüze eğitimden farklı olarak etkileşim ve rekabet eksikliği yaşayabilirler. Bunun sonucunda, kendilerini yalnız hissedebilirler ve teknik sorunlarla karşılaşabilirler. Bu tür zorluklar, öğrencilerin başarı motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyebilir (Elitaş, 2017).

Gülbahar (2019), alışlagelmiş yüz yüze eğitimden farklı olarak internet tabanlı uzaktan eğitimin en önemli parçasının öğrenciler olduğunu ifade eder. Bu yüzden uzaktan eğitim sürecini planlamadan önce üzerinde düşünülmesi gereken ilk unsurun öğrenciler olduğunu belirtir. Öğrencilerin ne kadar iyi tanınırsa öğrenmenin de o düzeyde başarılı olunacağını, bunun için öğrencinin özellikleri hakkında bilgi sahibi olmak gerektiğinin önemli olduğunu vurgular. Uzaktan eğitimde her öğrenci kendi öğrenmesinden sorumludur. Öğrencinin dersi takip edebilmesi için bazı araç gereçleri olması ve bunları kullanabilmesi gerekir. Öğrencinin dersi takip ederken eğitim-öğretim sürecinde aktif rol alması gerekir. Ayrıca öğrencilerin uzaktan eğitimde kullanılması için çeşitli donanımlara da sahip olması ve bu donanımların nasıl kullanıldığını iyi derecede bilmesi gerekir. Bahsi geçen donanımlarla ilgili teknik sorunlar yaşandığında bunların üstesinden gelebilmesini bilmekle birlikte teknik sorunları gidermenin öğrencinin kendi sorumluluğunda olduğunu da bilmesi gerekir. Bunun dışında öğrenciler kendi çalışma alışkanlıklarını güncellemeli ve kendi başarısı için ne gibi becerilerin gerekli olacağını da belirlemelidir. Bununla birlikte işbirliği içerisinde çevrimiçi topluluklarda çalışmayı öğrenmeli ve çevrimiçi ortamlarda etkili bir şekilde iletişim kurabilmelidir. Ayrıca zamanı iyi kullanmalı, sorumluluğunu ve işlerini dengelemeli, çevrimiçi kaynakları değerlendirmeli ve kendisi için hem fiziksel hem de çevrimiçi olarak bir çalışma ortamı oluşturmalıdır (Koçak, 2022: 47).

Uzaktan Eğitimde Öğretmen

Geleneksel eğitimde, öğrencilerin bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz ardı edilerek öğretmen merkezli bir yaklaşım benimsenir. Ancak, uzaktan eğitimde bu yaklaşım değişir ve öğrenme süreci öğrenciye odaklanırken, öğretmen daha çok rehberlik rolünü üstlenir ve sadece bilgiye erişimde yardımcı olur (Özcan ve Saraç, 2020). Açık ve esnek öğrenme ortamlarında, genellikle öğretmenlerin doğrudan öğretim ve destek sağlama rolü azalmaktadır.

Uzaktan eğitime olan talebin artmasıyla birlikte, eğitimin pratikte uygulanabilirliği açısından kilit rol oynayan öğretmenler, öğrenme ve öğretme süreçlerine ilişkin temel inançlarını gözden geçirmeye ve eğitimci rollerini yeniden değerlendirmeye zorlanmaktadırlar. Özellikle çevrimiçi eğitim konusunda deneyimi sınırlı olan öğretmenlerin davranışları, tekrar şekillendirilmelidir (Koçoğlu, 2020). Eğitimci, pedagojik açıdan öğrencilere rehberlik etmek ve öğrenme sürecini iyileştirmek için çaba göstermelidir. Bu bağlamda, öğretmen, derinlemesine düşünmeyi teşvik etmek için öğrencilere yönelik sorularla kritik kavramlar, prensipler ve becerilere odaklanan tartışmalar yürütür. Amaç, bilgiyi sadece aktarmak değil, öğrencilerin bilgi arayışına yönlendirmektir. Bu nedenle, eğitimci, öğrencileri etkili bir şekilde sürece dahil etmeli ve onları motive etmelidir. Bu hedefe ulaşmak için, öğretmen öncelikle süreci planlamalı, ardından uygun bir tasarım kullanarak konuları anlaşılır hale getirmeli, etkileşim kurmalı ve hedefe yönelik geri bildirim sağlamalıdır (Berge, 2018).

Sosyal açıdan etkili bir eğitmen, öğrencilere güven verme, samimi bir karşılama sağlama, topluluğa aidiyet hissi oluşturma, zaman zaman rehberlik yapma, başarı duygusunu pekiştirme ve katılımı teşvik etme gibi davranışları benimsemelidir. Bu hedeflere ulaşabilmek için, öğretmenlerin dil üzerinde hakimiyet kurmaları, açık iletişimi benimsemeleri, etkili

dinleme becerilerini kullanmaları, düşüncelerini açıkça ifade etmeleri, tutarlı ve kararlı bir tutum sergilemeleri gerekmektedir.

Uzaktan eğitimde güçlü bir liderlik ve yönlendirme, etkileşimleri başarılı bir şekilde yönetmenin temelidir. Bu amaca ulaşabilmek için öğretmenlerin, öğretimin amacını açıkça belirleyebilmeleri, zaman çizelgesine uygun bir şekilde ilerleyebilmeleri, öğrenci katılımını izleyebilmeleri ve gerekli önlemleri alabilmeleri, telif haklarına dikkat edebilmeleri, kurumun işleyişini anlayarak bu çerçevede hareket edebilmeleri beklenir.

Yönetimsel açıdan, uzaktan eğitimdeki öğretmenlerin etkili bir organizasyon ve yönetim yapısı oluşturabilmeleri için öğretim amacını belirleyebilmeleri, zaman yönetimine dikkat edebilmeleri, derse katılımı izleyebilmeleri ve gerekli düzeltmeleri yapabilmeleri, telif haklarına saygı göstermeleri, kurumun işleyişini anlayarak bu doğrultuda hareket etmeleri beklenmektedir (Uzunboy, 2022: 21).

Uzaktan eğitimde, öğretmenlerden beklenen bir diğer önemli davranış alanı teknolojik yetkinliklerdir. Her geçen gün artan bir şekilde, eğitim teknolojilerini etkili bir şekilde kullanma beklentisi ortaya çıkmaktadır. Uzaktan eğitimin yaygınlaşmasıyla birlikte, öğretmenlerden teknik alanda göstermeleri beklenen davranışlar daha da belirgin hale gelmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerden; eğitim programlarına teknolojiyi entegre edebilme, teknoloji kullanımında rahatlık, temel teknoloji sorunlarını çözebilme, sanal gerçeklik uygulamalarını etkili bir şekilde kullanabilme, özel ihtiyaçları olan öğrencilere yönelik yardımcı teknolojik araçları kullanabilme ve yeni teknolojilere kolaylıkla uyum sağlayabilme gibi beceriler beklenmektedir (Campbell & Cameron, 2016).

Bu öğretmen davranışlarının uzaktan eğitimin kalitesine olan etkisi kaçınılmazdır. Öğretmenlerin sergilediği tutarlı ve etkili davranışlar, öğrencilerin güvenini kazanma, katılımı teşvik etme, başarı hissi uyandırma ve teknolojik araçları etkin bir şekilde kullanma konularında belirleyici olacaktır. Bu faktörler, uzaktan eğitimin başarısını büyük ölçüde etkileyecektir. Ancak, öğretmen davranışlarının olumlu etkilerini gölgeleyebilecek bazı engeller de mevcuttur. Değerlendirme ve etkililik konularında karşılaşılan zorluklar, ücret ve zaman sıkıntıları, teknolojiye duyulan güvensizlik ve telif hakları konuları öğretmenlerin karşılaşabileceği başlıca engeller arasında yer almaktadır. Bu zorlukların aşılması, uzaktan eğitimde daha etkili bir öğretim ortamının oluşturulması için önemlidir. Bu nedenle, öğretmenlerin bu engellerle başa çıkabilme becerileri ve çözüm odaklı yaklaşımları, uzaktan eğitimin başarısını artırmada kritik bir rol oynamaktadır (Avcı ve Güven, 2021).

Uzaktan eğitime katılan bir öğretmenin, uzmanlık alanındaki temel tasarım ve pedagojik ilkeleri tam olarak kavraması ve belirli yetkinliklere sahip olması kritiktir. Çünkü teknoloji odaklı bir eğitim ortamında faaliyet göstermek karmaşık bir süreçtir ve öğrenci başarısı için başarılı olabilmek için geniş bir beceri ve bilgi yelpazesine ihtiyaç vardır. Uzaktan eğitimde önemli bir rol oynayan eğitimciler için gerekli nitelikler ve yeterlilikler şu şekilde sıralanabilir (Ally, 2019).

- Derse katılımı sağlamak için teşviklerde bulunma,
- Öğrencilere dersin giriş aşamasında kurs düzeyinde yönergeler sağlama,
- Etkili sözlü, yazılı ve görsel iletişim becerileri sergileme,
- Dersin etkililiğini değerlendirme,
- Öğrencilerin öğrenme hedeflerine göre değerlendirme,
- Samimi ve şeffaf bir ortam yaratma,
- Tartışmaları verimli hale getirme,
- Öğrencilerin eleştirel düşünme süreçlerini destekleme,
- Derse uygun etkileşim türlerini kullanma,
- Doğru zamanda ve bilgilendirici geribildirim verme,
- İşbirliğini teşvik etme,

- Uygun teknolojiyi etkili bir şekilde kullanma,
- Teknoloji ile ilgili sorunları çözme

Uzaktan eğitimde, mesleki bilgi, beceri ve yeteneklerin geliştirilmesi önemlidir. Ancak, bu sürecin olumsuz yönleri arasında sayılabilecek bazı öğretmen davranışları da bulunmaktadır (Gülbahar, 2019);

- Geleneksel yapıda tasarlanan uzaktan eğitim süreci, modern öğretim metotlarına uyum sağlamada eksik kalmaktadır.
- Uzaktan eğitim sürecinin etkili bir şekilde planlanamaması, zamanın verimsiz kullanılmasına ve öğrenci başarısını olumsuz etkilemeye neden olabilir.

Her bir öğretmen yeterliğinin artması, uzaktan eğitimin kalitesini ve etkinliğini yükseltirken, olumsuz öğretmen davranışları ise uzaktan eğitim sürecinin kalitesini olumsuz yönde etkileyecektir (Uzunboy, 2022: 23).

Uzaktan Eğitimde Öğretmen Özyeterlikleri

Öğretmenlerin bireysel farklılıkları anlamak için kullanılan özyeterlik inancı, eğitimin niteliğini anlama ve geliştirmede önemli bir etki sağlar (Can, 2019). Sınıf içinde gerçekleşen uygulamalar, öğretmenlerin özgüven ve yeterlik algılarına doğrudan etki etmektedir (Şahin, 2019). Öğretmenlerin öğretim sürecindeki davranışlarını ve performansını değerlendirmek için kritik bir kavram olan özyeterlik, öğretmenin öğrenci performansını etkileme yeteneğine olan inancı temsil eder. Öğretmen özyeterliği, kendi öğretim becerilerine olan inancı ifade eder ve bir eğitimci tarafından değerlendirilir. Araştırmalar, yüksek özyeterlik inancına sahip olan öğretmenlerin genellikle daha az stres yaşadıklarını ve daha etkili öğretim yöntemlerini benimsediklerini göstermektedir. Bu öğretmenler aynı zamanda, öğretim etkinliklerine yeni uygulamaları daha fazla entegre etme, çeşitli öğretim araçları kullanma ve öğretim yöntemlerini geliştirmek için araştırma yapma eğilimindedirler (Daniilidou vd., 2020).

Öğretmenler arasında yüksek özyeterlik inancına sahip olanlar, genellikle eğitim-öğretim ortamlarında öğrenci merkezli öğretim stratejilerini ve materyallerini tercih etmektedirler. Ayrıca, engel durumlarıyla karşılaştıklarında bile, bu öğretmenler eğitim-öğretim hedeflerine daha bağlı kalma eğilimindedirler. Öte yandan, düşük özyeterlik inancına sahip öğretmenlerin öğrencilerin başarı inançlarını olumsuz etkileyebileceği belirtilmiştir. Bu tür öğretmenler aynı zamanda mesleki stresle baş etme konusunda zorluklar yaşamaktadırlar, bu da fiziksel ve duygusal yorgunluk gibi olumsuz duyguları beraberinde getirebilir (Kim & Seo, 2018).

Günümüzde, uzaktan eğitim taleplerinin artmasıyla birlikte öğretmenler, öğretim ve öğrenme süreçleriyle ilgili temel inançlarını ve sahip oldukları rolleri gözden geçirmek zorunda kalmaktadır. Özellikle uzaktan öğretim konusunda deneyimi sınırlı olan öğretmenler, geleneksel yöntemleri çevrimiçi ortama uyarlamak ve yüz yüze eğitimde etkili olduğu kanıtlanmış geleneksel yaklaşımları sürdürme eğilimindedir. Bu durum, uzaktan eğitimin, mevcut kurumsal rollerin ötesinde yeni ve etkili bir alternatif sunarak zorlu değişimlere yol açtığı anlamına gelmektedir. Uzaktan eğitimde, öğretmenin kilit rolü, etkili öğretimi modelleme, tartışmaları yönlendirme, öğrencilerin özel bilgi ve anlayışlarına katkıda bulunma, çeşitli konuları birleştirme ve sınıf uyumunu sürdürme sorumluluğunu üstlenmektir (Uzunboy, 2022: 28).

Uzaktan eğitimde öğretmen rolleri, başka bir sınıflandırmada şu şekilde özetlenebilir: öğrenme sürecini kolaylaştıran, danışmanlık yaparak rehberlik eden, öğrenci performansını değerlendiren, araştırma yaparak içerik geliştiren, içeriği anlaşılır hale getiren, teknolojiyi etkili bir şekilde kullanan tasarımcı ve yönetici/idareci. Uzaktan eğitimdeki öğretmen rolünü tanımlayan bir model olan eğitimci rol modeli, öğretmenin rolünü pedagojik, sosyal, yönetimsel ve teknik olarak dört ayrı kategori altında açıklamıştır (Koçoğlu, 2020).

Çalışmalar, öğretmenlerin özyeterlik düzeyinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, uzaktan eğitim bağlamında öğretmenlerin yeteneklerinin incelenmesi ve bu alanda olumlu bir inanç geliştirmeleri gereklidir. Uzaktan eğitimde öğretmenlerin özyeterlik düzeylerinin araştırılması, eğitimin kalitesi açısından önemli bir faktör olarak göz önüne alınmalıdır.

SONUÇ

Uzaktan eğitim özyeterlik düzeyleri, ortaokul düzeyinde görev yapan öğretmenler arasında kıdem açısından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Ancak, bireysel ve yasal farkındalık ile uzaktan eğitim teknolojileri özyeterlik düzeyleri altında, 11-20 yıl görev yapmış öğretmenler ile 21 yıl ve üzeri görev yapmış öğretmenler arasında anlamlı farklar tespit edilmiştir. Bu farklılığın, 11-20 yıl görev yapmış öğretmenlerin, uzaktan eğitim teknolojilerini kullanma konusundaki becerilerinin, 21 yıl ve üzeri görev yapmış olan meslektaşlarına göre daha yüksek olduğunu gösterdiği söylenebilir. Uzaktan eğitim özyeterlik puanlarında ve öğretimde teknoloji kullanımı özyeterliği alt boyutunda, 20 yıl üzeri çalışan öğretmenlerle 0-5 yıl ve 6-10 yıl çalışmış öğretmenler arasında anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. Bu farklılıklar, uzun süreli çalışma deneyimine sahip olan öğretmenlerin, uzaktan eğitim ve teknoloji kullanımı konusundaki özyeterlik düzeylerinin, daha kısa süreli çalışma deneyimine sahip olan meslektaşlarına göre daha düşük olduğunu göstermektedir (Pressley & Ha, 2021). Başka bir çalışmada, kıdemli öğretmenlere sahip olanların, uzaktan eğitime karşı algılarının, daha az kıdeme sahip olan öğretmenlere kıyasla daha düşük düzeyde olduğu gözlemlenmiştir (Cataudella vd., 2021). Benzer şekilde gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, öğretmenlerin teknoloji kullanımına ilişkin kıdem sürelerine göre anlamlı farklılıklar saptanmıştır (Alea vd., 2020), bu çalışma da benzer bir sonuca işaret etmektedir. Ayrıca, mesleki kıdeme bağlı olarak anlamlı farklılıkların bulunmadığı diğer çalışmalara da rastlanmıştır (Börnert, vd., 2021; Çok, 2021; Özçiftçi ve Çakır, 2015). Daha fazla tecrübeye sahip olan öğretmenlerin genellikle daha yaşlı oldukları ve yeniliklere karşı direnç gösterdikleri durumlarda, bu deneyimlerin öğrenilenleri tekrar etme eğilimini beraberinde getirdiği düşünülebilir. Bu durumda, kıdemli öğretmenlerin kariyerleri boyunca öğrendiklerini gözden geçirmeleri ve özellikle uzaktan eğitim teknolojileri gibi yeniliklere daha açık olmaları önemlidir. Bu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar doğrultusunda, teknolojik destek ihtiyacı duyan kıdemli öğretmenlere yönelik uygun teknolojik desteklerin ve sürekli öğrenme fırsatlarının sağlanması amacıyla hizmet içi eğitim programları planlanmalıdır. Bu sayede, eğitim sürecinde bu öğretmenlere etkili bir destek sunulabilir ve teknoloji kullanımı konusundaki güvenlerini artırabilir.

Bu çalışmada, öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik özyeterlik düzeyleri branş değişkenine göre incelendiğinde, Bilişim Teknolojileri öğretmenlerinin uzaktan eğitim özyeterliği ölçüğü toplam puan ortalamalarının, diğer branşlardaki öğretmenlere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bilgi teknolojileri alanına odaklanan literatür incelendiğinde, uzaktan eğitime ilişkin özyeterlik algıları ve düzeyleri açısından branşlar arasında farklılıkların olduğu ve bu farklılıkların bilişim teknolojileri alanının lehine olduğu gözlemlenmiştir (Başar vd., 2021; Çoklar, 2008; Eastin & LaRose, 2000; Korkmaz ve Altun, 2013; Ozan ve Taşgın, 2017; Şahin ve Schreglmann, 2012). Alt faktörlerdeki anlamlı farklılıklarda, bilişim teknolojileri branşı öğretmenleri lehine bir ayırım bulunmaktadır. Uzaktan eğitim ortamlarının ve öğretim yönetim sistemlerinin tanıtılmasıyla ilgili yetenekleri ve içerik oluşturma araçları hakkındaki bilgileri nedeniyle, bilişim teknolojileri öğretmenleri bu dönüşümden daha fazla fayda sağlamaktadır. Bu öğretmenlerin teknolojiyi öğretme ve kullanma becerilerinin güçlü olması, uzaktan eğitimin bilişim teknolojileri araçları kullanılarak etkili bir şekilde gerçekleştirilmesine katkıda bulunmuştur. Diğer branşlardaki

öğretmenlerin bu farklılıkla başa çıkmasına yardımcı olmak için, teknoloji öğretimini pratiğe dökerek deneyimlemelerini sağlamak için eğitici eğitim programları düzenlenmelidir.

- Öğretmenlere uzaktan eğitim ortamları ve öğretim yönetim sistemleri hakkında bilgi verilmeli, içerikler zenginleştirilmelidir.
- Uzaktan eğitim teknolojileri ile ilgili dersler, öğretmenlere ve öğretmen adaylarına sunulmalıdır.
- Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde, bayan öğretmenlerin uzaktan eğitim özyeterlik düzeyinde görülen farklılık incelenmeli ve bu konuda çalışmalar yapılmalıdır.
- MEB tarafından branş bazında uzaktan eğitimle ilgili hizmet içi eğitimler düzenlenmeli ve öğretmenlere okullarında rehberlik sunulmalıdır.
- Öğretmenlere uzaktan eğitim teknolojileri ve sanal gerçeklik hakkında bilgi verilmelidir.
- Öğretmenlere uzaktan eğitim teknolojileri kullanımının teknik yönleri hakkında eğitim verilmelidir.
- Uzaktan eğitimde öğretmenlere, değerlendirme ve geri bildirim ortamlarının tam kapsamlı tanıtımı sağlanmalıdır.
- Kıdemli öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitim fırsatları sunulabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Ö. (2008). *Uzaktan Eğitim Teknolojileri ve Kullanım Yeterlilikleri*. Yüksek Lisans Tez, Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ally, M. (2019). Competency Profile Of The Digital and Online Teacher In Future Education. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 20(2).
- Arabacı, S. (2021). *Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Algısı Ve Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Asgar, A. & Satyanarayana, R. (2021). An Evaluation Of Faculty Development Programme On The Design and Development Of Self-Learning Materials For Open Distance Learning. *Asian Association of Open Universities Journal*, 16(1), 98-115.
- Avcı, B. ve Güven, M. (2021). Öğretmenlerin Çevrim İçi Eğitime İlişkin Hizmet İçi Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(51), 345-367.
- Başar, M., Arslan, S., Enes, G. ve Akpınar, M. (2020a). Öğretmen Adaylarının Uzaktan Eğitim Algıları. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 15(6), 3959–397. doi:10.47423/turkishstudies.46000.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E. ve Şahin, E. (2020b). Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sürecinin Getirisi Olan Uzaktan Eğitimin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma. *AJER Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368–397.
- Başaran, M., Ülger, I. G., Demirtaş, M., Kara, E., Geyik, C. Ve Vural, Ö. F. (2021). Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Teknoloji Kullanım Durumlarının İncelenmesi. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(37), 4619–4645. Doi:10.26466/Opus.903870
- Berge, Z. L. (2018). Mobile Learning and Distance Education. *In Handbook of Distance Education*, 207-213.
- Bıyıklı, C. ve Özgür, A. O. (2021). Öğretmenlerin Covid-19 Pandemi Dönemindeki Senkron Uzaktan Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* (C. 7).

- Campbell, C. Cameron, L. (2016). Scaffolding Learning Through The Use Of Virtual Worlds. *Athabasca: AU Press*.
- Can, S. (2019). Sınıf Öğretmenliği Adaylarının Fen Öğretimine Yönelik Öz Yeterlilik İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Chan, D. W. (2003). Multiple Intelligences and Perceived Self-Efficacy Among Chinese Secondary School Teachers In Hong Kong. *Educational Psychology*, 23(5), 521-533.
- Daniilidou, A., Platsidou, M. & Gonida, E. (2020). Primary School Teachers' Resilience: Association With Teacher Self-Efficacy, Burnout and Stress. *Electronic Journal of Research in Education Psychology*, 18(52), 549-582.
- Demir, E. (2014). Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 203-211.
- Elitaş, T. (2017). *Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi*, Yüksek Lisans Tez, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ersoy, M. (2008). *Uzaktan Eğitim-Öğretimin Yönetimi*. Yüksek Lisans Tez, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Goddard, R. D., Hoy, W. K. & Hoy, A. W. (2000). Collective Teacher Efficacy: Its Meaning, Measure and Impact On Student Achievement. *American Educational Research Journal*, 37(2), 479-507.
- Goodyear, P., Salmon, G., Spector, J. M., Steeples, C. & Tickner, S. (2001). Competences For Online Teaching: A Special Report. *Educational Technology Research and Development*, 49(1), 65-72.
- Gülbahar, Y. (2019). *E-Öğrenme* (5. Baskı.). Ankara: Pegem Akademi.
- Haw-Ching Toh, F. & Wei Lin Liau, A. (2020). Enhancing Self-efficacy to Resist Body Shaming in Jacqueline Wilson's Lola Rose. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 28(1), 235-249.
- İbicioğlu, H. ve Antalyalı, L. (2005). Uzaktan Eğitimin Başarısında İmkan, Algı, Motivasyon ve Etkileşim Faktörlerinin Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Uygulama. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(14), 325-338.
- Kim, K. R. & Seo, E. H. (2018). The Relationship Between Teacher Efficacy and Students' Academic Achievement: A Meta-Analysis. *Social Behavior And Personality: An International Journal*, 46(4), 529-540.
- Koç, E. S. (2021). İlkokul Öğretim Programlarının Covid-19 Sonrası Yaygınlaşan Uzaktan Eğitime Uygunluğunun İncelenmesi. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 7(1), 24-36.
- Koçak, S. (2022). *Ortaokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzincan.
- Koçoğlu, E. (2020). *Sosyal Bilimlere Uzaktan Eğitimde Bakış*. Ankara: Pegem Akademi.
- Koçoğlu, E. (2020). *Sosyal Bilimlere Uzaktan Eğitimde Bakış*. Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). *Milli Eğitim Bakanlığı, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018124103559587-Bili%C5%9Fim%20Teknolojileri%20ve%20Yaz%C4%B1m%20-%20S%C4%B1n%C4%B1flar.pdf>
- O'Neill, S. C. & Stephenson, J. (2011). The Measurement Of Classroom Management Self-Efficacy: A Review Of Measurement Instrument Development and Influences. *Educational Psychology*, 31(3), 261-299.

- Özcan, B. ve Saraç, L. (2020). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Öğretmen Çevrimiçi Uzaktan Eğitim Rol ve Yeterlikleri: Beden Eğitimi Öğretmenleri Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 459-475.
- Şahin, B. (2019). *Türkçe Öğretmen Adayları ve Türkçe Öğretmenlerinin Öz Yeterlik Algıları*. Doktora Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Uzunboy, R. (2022). *Ortaokulda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Özyeterlikleri Üzerine Bir İnceleme (Afyonkarahisar Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yerdelen, S., Osmanoglu, A. ve Tas, Y. (2019). The Influence of a Teaching Practice Course with Video-Case Enriched Microteaching on Prospective Teachers' SelfEfficacy for Teaching. *International Journal of Research in Education and Science*, 5(2), 560-573.